

DR. DOBÁK IMRE

A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetében

Appreciation of technical areas in the organization of the Hungarian military intelligence and counterintelligence between the World Wars

Absztrakt

Jelen rövid írásban a szerző a főbb technikai területek helyét és szerepét vizsgálja az 1930-40-es évek magyar katonai hírszerzésének és kémelhárításának szervezetében. Mint köztudott a 2. vkf. osztály működésének története és szervezete évek óta kutatott, azonban az eredeti dokumentumok hiánya megnehezíti a szervezet struktúrájának hiteles feltárását. Az 1950-es évek levéltári dokumentumai azonban hozzájárulhatnak a hírszerzés technikai kérdéseinek feltárásához és láthatóvá válik, hogy a két világháború közötti időszak kiemelkedő történelmi szakasz volt a magyar katonai hírszerzés technikai területei számára.

Abstract

In this short essay, the author tries to examine the place and role of the main technical elements in the Hungarian military intelligence and counterintelligence organization in the 1930's and 1940's. As it is widely known, the history as well as the structure of the 2. Department of General Staff (as VKF2 used to be called) has been researched for many years, however the lack of original organizational documents makes difficult the authentic understanding of its real structure. By using the archive documents from the 1950's, we could position the roles of the technical segments of intelligence and we are also able to realize that the period between the World Wars was a prominent historic phase for the Hungarian military intelligence.

A XXI. század titkosszolgálatainak technikai képességei rendkívüli ütemben fejlődnek és változnak. Napjainkban a különböző műszaki-technikai eszközök alkalmazása, az infokommunikációs eszközök felhasználása már mindennapi életünk része. Mindezek gyökerei, a technikai elemek hírszerző és kémelhárító szervezeteken belüli megjelenésének, valamint megerősödésének kezdetei azonban az elmúlt évszázad elején keresendők.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

Ebben az időszakban a technikai vívmányok csak szűk rétegek számára álltak rendelkezésre, amelyek közül kiemelhető a katonai hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó korabeli magyar szervezet. Formálódó szervezetrendszerében már ebben az időszakban sem hagyhatták figyelmen kívül az új és újabb műszaki-technikai vívmányok nyújtotta titkosszolgálati lehetőségeket. Jelen tanulmány erre az időszakra tekint vissza, és a korabeli magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás részlegesen ismert szervezetrendszerére mentén irányítja rá a figyelmet az érintett magyar szolgálatnál megjelenő műszaki-mérnöki tevékenységekre.

A század elejének technikai fejlődése, a rádióeszközök folyamatos elterjedése, valamint az első világháborúban történő tömeges alkalmazásuk rámutatott arra, hogy az információtovábbítás mellett, az ellenség üzeneteinek lehallgatása, rejtjelzett közleményeik megfejtése közvetlenül hozzájárulhat egy-egy katonai művelet sikeréhez.¹ A rádiós úton, a vezetékes eszközrendszeren, vagy akár fényképezés kapcsán megjelenő felderítési és dokumentálási lehetőségek jelezték, hogy mindezek hírszerzési és kémelhárítási célú alkalmazásával békeidőszakokban is értékes információkhoz juthatnak. Felhasználásuk felerősödött többek között a diplomáciai tevékenységek során, a hírszerzés és elhárítás különböző szakmai területein, így az információszerzési lehetőségként értelmezhető postaküldemény ellenőrzéstől kezdve, az ügynöki kapcsolattartás technikai módszereinek alkalmazásáig.

Általánosan ismert a század elején a rövidhullámú rádiózás térhódítása, azonban viszonylag keveset tudunk például a vegyészeti korszakban betöltött titkosszolgálati lehetőségeiről, vagy akár a hátszágban végzett vezetékes kommunikáció ellenőrzésének, illetve helyiségekben folytatott beszélgetések lehallgatásának képességeiről. Ezekre, az adott időszakra vonatkozó levéltári anyagok adhatnak némi utalást, részinformációkat. Ilyen, a két világháború közötti időszak magyar katonai hírszerző és kémelhárító szervezetére vonatkozó iratanyagok találhatóak többek között az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (továbbiakban: ÁBTL) is, amelyek szakmatörténeti szempontból értékes részeket tartalmaznak a 2. vkf. osztály² néven működő szervezet technikai területeire is. Túlnyomó többségük az 1950-60-as évek állambiztonsági időszakában keletkező, a második világháború előtti, volt hírszerző és kémelhárító tisztek vallomásszerű, vagy éppen együttműködésből adódó írásai. Többnyire „visszaemlékezésszerűen” vázolják fel a korábbi a 2. vkf. osztály szervezetét, állományát, és munkamódszereit³. A szervezet működésé-

¹ Lásd: POKORNY Hermann: Emlékeim: A láthatatlan hírszerző. Petit Real Kiadó, Budapest, 2000. <http://mek.niif.hu/02000/02095/html/>; letöltés: 2014.04.10.

² A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke 2. hírszerző és kémelhárító osztálya. Az egyes forrásokban, irodalmakban gyakran találkozunk továbbá a VKF. 2 Osztály, vkf. 2. osztály, Vkf/2 illetve a VKF-2 elnevezéssel, illetve írásmóddal.

³ A 2. vkf. osztály szervezeti felépítése, és tevékenysége alapvetően az ilyen utólagosan készült iratokból ismert, számos részlet napjainkban sem ismert, hiszen a működéshez kapcsolódó iratok nagy része megsemmisült. Lásd: SZAKÁLY Sándor: az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

nek részletei, a szervezet pontos adatai és struktúrái azonban napjainkban sem ismertek teljesen. Mint Szakály S. 2015-ben megjelent, „A 2. vkf. osztály” c. tanulmánykötete⁴ előszavában megfogalmazza: „ennek oka (lehet) a mindenkori hírszerző és kémelhárító szervezeteket teljesen joggal körülölelő „titokzatosság”, de még inkább a szomorú tény, hogy a 2. vkf. esetében nagyon kevés korabeli irat maradt fenn”. A valós kép megismerését tehát nehezíti az osztályra vonatkozó eredeti iratok szűkössége, valamint az időszakból kevés a rendelkezésre álló hitelesnek tekinthető szakmai tankönyv is.

Fentiek tükrében a levéltári források felértékelődnek, még annak ismeretében is, hogy ezen anyagokban több ponton eltérések mutatkoznak. Igaz, jelen tanulmány a technikai feladatkörök vázlatos feltérképezése érdekében érinti a szervezeti struktúrát, azok áttekinthető (ÁBTL) források alapján vélt helyét és szerepét, de nem vállalkozhat a struktúra részletes felvázolására.

A források megítélésakor látni kell, hogy a második világháborút követően a „hírszerzés és elhárítás” alapvető változáson ment keresztül, amikor is az 1940-es évek végétől az állambiztonság időszakában ismét kezdett felerősödni a technikai területek szerepe. Az új struktúrákban hiány mutatkozott mind a hozzáértő szakemberek, mind az eszközrendszerek terén, így az állambiztonsági szolgálatok kezdeti állománya és szakismeretei tekintetében a korábbi katonai hírszerző és kémelhárító szervezett, a 2. vkf. osztály időszakához nyúlt vissza. Mindent megtettek a háború előtti szervezet „feltérképezésére”, állományuk, kapcsolatrendszerük és munkamódszereik megismerésére. Egyre teljesebb képet kaptak a Sztojakovics Demeter (Sztójai Döme) kezdeti közreműködésével 1922-től formálódó magyar katonai hírszerző és kémelhárító szervezetről, amely 1938-ig Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztálya néven, ezt követően a világháború végéig a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztálya (2. vkf. osztály)⁵ elnevezést használva folytatta tevékenységét. Mint az egyik, az ÁVH időszakában készült írás megjegyzi, a 2. vkf. osztály:

„... szervezésében, feladatainak ellátásában, létszámában és az akkori technikai keretek közötti módszereiben nem maradt (le) az általában ismert európai rokon-szervezetek mögött. [...] 1934. évi szervezéséhez elegendő ezúttal csak azt megjegyezni, hogy az nem volt egy úgynevezett „speciálisan” magyar szervezés. Akkoriban általában valamennyi európai állam katonai felderítő és elhárító alakulatainak

---

létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945. Felderítő Szemle, VII. évfolyam (2008). Emlékszám. 19–45. o. valamint BÖLL Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb források tükrében. In: OKVÁTH Imre (szerk.): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. pp. 71–102.

⁴ A 2. vkf. osztály - Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945, Magyar Napló, ISBN 978-615-5465-26-0, Budapest 2015.

⁵ Uo. p 22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

szervezése hasonló volt. [...] a szervezés részben a k.u.k. II. iroda, részben pedig a német Abwehr, valamint a francia II. iroda szervezésének a kombinálása.”⁶

VÁZLATOS SZERVEZETRENDSZER

Az alábbiakban a források megjelölésével ismertetünk néhány, a 2. vkf. osztály „szervezetrendszerre” való vázlatot, kizárólag annak érdekében, hogy látható legyen a mérnöki-műszaki (így például rádiós, rejtjelző, vegyi-kémiai) területek jelenléte.

A) A levéltári forrásként áttekintett „Frisch Antal” néven szereplő személy írásában⁷ megfogalmazza, hogy az osztály:

„minden vonatkozásában szervezet, feladatkör, alárendelés, hatáskör, stb. kifejezetten katonai szervezet volt. [...] Szervezésében, módszereiben, létszámában általában megfelelt az ország akkori gazdasági adottságainak, lehetőségeinek és a hadsereg költségvetésének csak igen kis százalékát kapta meg. Hozzávetőlegesen az egész országban az összlétszáma a központban kb. 100-150 fő, 7 vegyesdandárnál 15-20 fő, folyamerőknél és légierőnél 15-20 fő, összesen tehát maximum 400 fő lehetett. Ehhez a 400 főhöz plusz kb. 100 állandó ügynök és kb. 200 üzemi titkár, valamint segédszemélyzet, s így általában nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy a volt vkf. 2-es szervezet személyi állománya az 1938/1939 előtti években kerekén 1000 fő lehetett. De ebből az 1000 főből is kb. 200 üzemi titkár fizetése nem a hadügyi tárcát, hanem a magánipart terhelte. Az említett 1000 főben természetesen csak a tényleges, állandó, hivatásos személyi állomány értendő. A beszervezett ügynökök, a külső munkatársak száma változott, hullámzott, igazodott a feladatokhoz és a lehetőségekhez.”

A szervezet alosztályai, alcsoportjai a hírszerzés, kémelhárítás, és kapcsolódó nyilvántartás tevékenysége köré csoportosultak.⁸

- 1) Az offenzív feladatokat a Központi Offenzív (ún. Koffa) Alosztály látta el, amely fő feladata a szomszédos Csehszlovákia, Románia, és Jugoszlávia katonai, gazdasági, kereskedelmi és ipari helyzetének felderítése volt.

⁶ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, (A volt vkf. 2. osztály ismertetése. 1934-1940) tanulmány (géppel és kézzel írt változatok) 141-170. o.

⁷ ABTL A-858. uo

⁸ ÁBTL, A-859 A 11-10.138/51. sz. obj. dosszié 10. melléklete

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

- 2) A Nyilvántartó alosztály feladataként jelent meg:
  - a. a szomszédos Csehszlovákia, Románia, és Jugoszlávia katonai gazdasági kereskedelmi, ipari és külpolitikai helyzetének részletes nyilvántartása;
  - b. [...] egyéb európai államoknál az egyes államokra vonatkozó sajtótermékekben fellelhető és alkalmilag beszerezett adatoknak a nyilvántartása; c) az a) pont alatti államokra vonatkozó adatoknak évenkénti összesítése és kiadása (könyv alakban „T” levéltárban kezelve);
- 3) Kémelhárító (Def.) alosztály feladatát képezték⁹:
  - a. preventív intézkedések megtétele a kémkedés megakadályozására a honvédségnél, hadiüzemeknél;
  - b. kémgyanús egyének telefonjának ellenőrzése;
  - c. levéllenőrzés¹⁰;
  - d. ellenséges „H” (értsd: hírszerző) egyének leleplezése és átadása az igazságszolgáltatásnak;
  - e. katonai szakvélemények beszerzése a bírósági eljárásokhoz;
  - f. nyilvántartás a kémgyanús egyénekről;
  - g. kémgyanú miatt körözött egyének nyilvántartása;
  - h. nyilvántartás az ellenséges „H” egyének által kikémlelt és elárult adatkról;
  - i. fogolycsere előkészítése és szorgalmazása.

„Frisch Antal” néven jegyzett írás¹¹ alapján a vkf. 2. osztály szervezése 1934-1940-ben:

- Titkárság (segédtsízt),
- Koffa: Fő feladata az illegális katonai hírszerzés. A technikai területeket tekintve ide tartozott 1936-tól a Rádiólehallgatás, és a Koffa Rádió Alosztály, amely feladata, az ügynökökkel történő RH rádióösszeköttetés biztosítása volt. A „Labor” 1936-tól ugyancsak a Koffa alárendelt szerveként jelent meg.
- Def.: Fő feladata, katonai kém és szabotázselhárítás, amelynek külön Laboratóriuma és külön távbeszélő lehallgató szervezete volt.
- Nyilvántartás, amely fő tevékenysége a hírszerzés kiértékelése.
- Koda [Tád. (értsd: támadólagos)] elhárítás területe, amely szervezete 1935-ben megszűnt.
- X Alosztály (X.): Feladata a Rádiólehallgató csoport anyagainak megfejtése.

⁹ Szerz. megjegyzés: Böll G. szervezeti struktúrát vizsgáló tanulmánya alapján itt is szerepel egy ún. lehallgató alcsoport. Feladatai közé tartoztak az illegális rádióadók ellenőrzése, valamint egyéb technikai, pl. szoba lehallgatási területek is.

¹⁰ más helyeken postaellenőrzés kifejezéssel használva

¹¹ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, (A volt vkf. 2. osztály ismertetése. 1934-1940) 173.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

- Rádiólehallgatás: Fő funkciója „diplomácia rádiólehallgatás szervezetten, hézagmentesen, lehetőleg minden viszonylatban. Ez volt az úgy nevezett Melczer csoport. Létszáma: kb. 50-60 fő, esetenként több, valamint a Vakok Intézetéből kb. 40 fő ápolta világtalan”.
  - Mozgósítási Osztály: Feladata, a katonai hírszerzés és elhárítás szervezeteinek MOZGÓSÍTÁSI előmunkálatait, terveit előkészíteni.
  - Személyzeti Osztály: Feladata személyi ügyek központi intézése.
  - Segédhivatal: Segédhivatali munka, futárposta, stb.
  - Labor: Operatív munkához a vegyészeti, műszaki, fototechnikai lehetőségeknek a biztosítása, azok fejlesztése. Külföldi és belföldi eredményeinek figyelése, felhasználása. 1936-tól Koffa-nak alárendelve (a Def.-nek különálló Labor).
  - Irattár, amelynek feladata: nem operatív ügydarabok elhelyezése, nyilvántartása, lerakása.
  - Elvi Alosztály: Nem operatív tartalmú és jellegű ügyek. „Később, 1936-37-ben ez az Alosztály megszűnt, és az ügykört általában a segédhivatal vette át.”
- B) A Szakály S. megjelent tanulmánykötetében (Ujszászy feljegyzései, 175–181. o. alapján) felvázolt szervezet¹² 1942-ben:
- Az osztály alosztályokra tagozódott, így
- Törzs, Hírszerző alosztály (KOFFA - központi offenzív alosztály),
  - Kémelhárító alosztály (DEF - defenzív alosztály),
  - Nyilvántartó alosztály (NYIL),
  - Saját rejtjelező („R”),
  - Idegen rejtjel megfejtő alosztály („X”),
  - Laboratórium („F”),
  - Iroda és Irattár („P”),
  - Elvi és mozgósítási alosztály („M”),
  - Hírszerző, személyi, pénzügyek, anyagbeszerzés („K”),
  - Sajtó, propaganda, szabotázs,
  - Katonai attasékkal összekötő alosztály.
- C) Egy 1950 végén íródott összefoglaló anyag alapján a szervezet belső struktúrája:¹³
- Offenzív (Koffa) Alcsoport,
  - Defenzív (kémelhárító) Alcsoport,
  - Nyilvántartó Alcsoport,
  - Katonai Attachék,
  - Idegen Rejtjel megfejtő (X) Alcsoport,
  - Különleges (Klgs.) Alcsoport,

¹² Szakály Sándor: A 2. vkf. osztály - Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945. pp 271. ISBN 978-615-5465-26-0, Magyar Napló, Budapest 2015. p. 25.

¹³ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, dátum: 1950.12.23. 266. oldaltól

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

- Attaché Alcsoport,
  - Közigazgatási (K) Alcsoport,
  - Mozgósítási (M) Alcsoport,
  - Segédhivatal,
  - Postaügyi (P) Alcsoport,
  - Rejtjel (R) Alosztály,
  - Saját laboratórium,
  - Hadtestek II. Osztályai.
  - Az Offenzív Alcsoporton belül: Osztálytörzs, Off. A-C, S-Ny Alosztályok, Expozitúrák konzulátusa, Off. Rádiórészleg, Rejtjel részleg, Rádió Expozitúrák;
  - A Defenzív Alcsoporton belül: Elvi Alosztály, Defenzív Nyilvántartó, DEF A-D Alosztályok, DEF Folyamerők Alosztály, Műszaki (laboratórium) Alosztály, DEF Ipari Alosztály, DEF Szabotázs Alosztály, Honvéd Idegen Ellenőrző Kirendeltség, DEF Elleninformációs Alosztály, DEF Segédhivatal, Ügyészek;
  - Idegen Rejtjel megfejtő (X) Alcsoporton belül: Törzs, Megfejtő részleg, Rádió lehallgató részleg, rádiófelderítő zászlóalj;
  - Különleges (Klgs.) Alcsoporton belül: Sajtó és propaganda Alosztály, Szabotázs Alosztály, Ipari Alosztály, Pirotechnikai és bakteriológiai laboratórium.
- D) A „Hegedűs Ede” néven jegyzett írás¹⁴ alapján a 2. vkf. osztály szervezési táblázata:
- Hírszerző Alcsoport,
  - Kémelhárító Alcsoport,
  - Nyilvántartó Alcsoport,
  - Különleges Alcsoport,
  - „X” Alcsoport,
  - Közigazgatási Alcsoport,
  - Attaché Alcsoport,
  - „M” Osztály,
  - „P” (Közigazgatási) Osztály,
  - Rejtjel,
  - 102. hir. zászlóalj.
- E) A „Kovács Kálmán” néven jegyzett írás¹⁵ alapján az osztály szervezete:
- Offenzív Alcsoport,
  - Defenzív Alcsoport,
  - Nyilvántartó Alcsoport,
  - X Alcsoport,
  - Laboratórium,

¹⁴ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, 87. oldal

¹⁵ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. objd. dosszié 9. sz. melléklete, Bp. 1957. VII. 22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

- Attaché Alcsoport,
- Közigazgatási Alcsoport.

A fentiek jól mutatják az egyes feladatkörök szervezeti helyét érintő eltéréseket (illetve hiányát), amelyek okai a már jelzett hiteles források hiányából, a „visszaemlékezések” közötti eltérésekből, vagy akár az adott időszakot érintő átszervezésekben kereshetők. Ezen eltérések ellenére is azonban jól látható a műszaki-technikai (például rádiós lehallgatás, rejtjelzés és rejtjelfejtés, vezetékes lehallgatás, szobalehallgatás, laboratórium) vonatkozású feladatrendszer jelenléte, és annak jelentősége.

1950 karácsonyát megelőző napon íródott a „Vezérkari Főnökség 2. osztálya” című összefoglaló anyag,¹⁶ amely – az akkori ideológia színezettől sem mentesen – tájékoztató jelleggel foglalja össze az előző korszak 2. vkf. osztályának szervezetét és munkamódszereit. Az összefoglaló elején annak szerzője megfogalmazza, hogy mindenkinek, *„aki a kémelhárítás és illegális szervezkedések felderítésén dolgozik, ismernie kell a Vkf. 2. osztály szervezeti felépítését és munkamódszereit. [...] ...világos, hogy a Vkf. 2. osztály hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozott, technikai felszerelését és munkamódszereit (azonban) csak igen kevesen ismerik”*.

A RÁDIÓS ÉS REJTJELFEJTŐ TERÜLETEK JELENTŐSÉGE

A szervezetben fontos szakterületként jelent meg a már említett, Budapest V. ker. Falk Miksa u. 9. sz. alatti (Károly laktanya) központtal működő Offenzív (Koffa) alcsoport. Hírszerzői feladatköre révén jelentős mértékben támaszkodott a technikai eszközök nyújtotta lehetőségekre. Széles körű tevékenységének és irányainak ismertetése nélkül is kitűnik, hogy az egyik jelentős mérnöki ismereteket igénylő terület az úgy nevezett **Rádiós Alosztály** (más témakörrel foglalkozó tanulmányban Rádiócsoporthként, illetve Rádiórészlegként jelölve¹⁷) volt, amely *„külföldi ügynökökkel, követségekkel, konzulátusokkal, illetve attachékkal tartott fenn rádión összeköttetést”*. Központjuk szintén a Falk Miksa u. 9. szám alatt kapott elhelyezést, amely mellett több kihelyezett körlettel is rendelkeztek. Rádióállomásuk volt Budán, valamint a Svábhegyen is. Az alosztály létszámát az áttekintett források 1-2 törzstiszt, és 2-5 fő tényleges főtiszt létszámban jelölik, amely a 2. világháború alatt 150-250 fős tartalékos tiszt állománnyal bővült. Ezek nagy része tartalékos rádiós tisztként teljesített szolgálatot.

¹⁶ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. objd. dosszié 9. sz. melléklete, Gépelt anyag - 266. oldaltól, 1950.12.23.

¹⁷ BÖLL. Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb kutatások tükrében p. 82. In.: Okvát Imre (szerk.): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Tanulmányok.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

A Rádiós Alosztály egyik feladata a „H” (értsd: hírszerző) szolgálat műszaki biztosítása volt.¹⁸ Itt képezték ki a szolgálat „H” egyéneit a rövidhullámú rádióeszközök használatára, adás és vételi feladatok ellátására, az eszközök műszaki kezelésére, valamint rejtjelzésre. A rádiós ügynökök megfelelő kiképzése fontos feladatot jelentett, hiszen a rádióeszközökön történő információtovábbítást előszeretettel alkalmazták ebben a korszakban. Tisztában voltak azonban mindennek veszélyeivel is, azaz a rádiós ügynöki összeköttetés felderíthetőségével. Képzésük 4-5 hétig tartott,¹⁹ amelyet egyénenként hajtottak végre különböző külső helyszíneken, konspirációs lakásokban, villákban (például Szabadsághegy, Rózsadomb), szállodákban. Ennek szakmai okai között jelent meg, hogy a hírszerzők ezen állománya alapelveként nem ismerhette egymást (az úgy nevezett „láncolatos lebukások” megelőzése miatt).²⁰ Emellett az alosztály „kis hírszerző rádiókat konstruált a „H” egyéneknek és tartotta a velük megszabott időben és hullámsávokon és megadott hívójeleken az összeköttetést”²¹. A szakterület feladatához tartozott, hogy a már alkalmazott „H” egyének részére rejtjelzett adásokat továbbítsanak, valamint vegyék azok rádióadásait.²²

Az Alosztály feladatai közé tartozott a külföldön szolgálatot teljesítő katonai attachékkal való rádióösszeköttetések biztosítása is. Ennek gyakorlati végrehajtását az attachék mellett dolgozó, megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkező rádiótávírárszok segítették, akik továbbították az attachék jelentéseit az offenzív alcsoport rádiórészlegéhez.

A Rádiós Alosztály távírásai ugyanígy rádiós kapcsolatot tartottak fenn az egyes hadtestparancsnokságok 2. osztályán rendszeresített rádiósokkal is, valamint az expozitúrákkal.²³ Ilyen „rádió” expozitúrák léteztek többek között Bern, Madrid, Bukarest, Lizsaban, Szófia, Ankara és Berlin területén. Berlin kivételével – amely vélhetően a német szervekkel való összeköttetést szolgálta – ezen rádiós összeköttetési lehetőségek a hírszerzés céljait szolgálták. Összességében tehát biztosították a korabeli nemzetközi szakmai együttműködéshez kapcsolódó információk nagytávolságokra történő továbbításának és vételének sokoldalú feladatát. Érdekesség, az egyik áttekintett levéltári forrásanyagban a Frisch néven jelölt ügynök azon visszaemlékezése, miszerint lépéseket tettek arra, hogy

¹⁸ ABTL A-858, A 11-10.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, Takács Endre névvel jegyzett írás

¹⁹ ABTL A-858 A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, 65-3256/60, Jelentés, Bp. 1960. május 17. Frisch névvel jegyzett írás

²⁰ DOBÁK Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti kérdéseire, In: Felderítő Szemle XIII. évf. / 2. szám, Budapest, 2014. p. 109

²¹ ÁBTL, A-859 A 11-10.138/51. sz. obj. dosszié 10. melléklete, Takács Endre írása

²² (Szerk. megj.: Az ügynökök rádiós tevékenysége kapcsán alapvetően egyoldalú, illetve kétoldalú rádiós kapcsolatok léteztek. Amíg az első megoldás főként egy rádióközpont által kisugárzott információ személytelen vételére irányulhatott, addig a második esetben már válaszadást (rádiós kisugárzást) is végeztek, növelve ezzel a lebukás veszélyét. Ennek minimalizálására például az eszközök méretének csökkentése, rejtése, álcázása, vagy akár a helyváltogatás jelenthetett egyfajta megoldást.)

²³ a 2. vkf. osztály által más államokban létrehozott hírszerző és elhárító szaktudással rendelkező tisztekből (általában 2-5 fő) álló „hírszerző központok”.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

a hírszerzés során az összeköttetések új formájaként műsorszóró adókkal „kódolt” üzeneteket továbbítsanak. Az akkori Szív Küldi műsorába terveztek olyan üzeneteket „beledolgozni ... amelyeket külföldi ügynököknek szántunk. A terv azonban nem valósult meg.”²⁴

Itt kell megemlíteni, a 2. vkf. osztálya előtt ismert, és utánpótlási, képzési bázisként is igénybevett MRAOE (Magyar Rövidhullámú Rádióamatőrök Országos Egyesülte).²⁵ Az egyesület megalakítására 1934-ben került sor, amely budapesti székházában (1938-tól a VI. kerületi Lendvay utcában) a rádióamatőrök készüléképítését segítő „laboratóriumot” is kialakítottak. Fejlődő vidéki fiókjaikkal hamarosan a rádiós szakmai utánpótlás országos bázisává váltak. Tisztségviselői között számos katonatiszt, így a 2. vkf. osztály állományába tartozók is megjelentek. Az itt képzett, rádiózásban jártassá váló személyek a későbbiekben pedig többek között a katonai hírszerzés, illetve a kémelhárítás érintett területeire kerültek behívásra.²⁶ Ilyen terület volt a 2. vkf. osztály Koffa Rádiós Alosztálya is.

A rádiós tevékenységek hírszerző célú alkalmazásától eltérő szakmai ismereteket közvetelő munkaterület volt a rejtjelfejtés, amely az osztály úgy nevezett **X. Alosztályának** feladatkörébe tartozott. Az Alosztály feladata a külföldi, akár rádió útján, akár távirati úton, vagy más módon a szolgálat birtokába jutott idegen nyelvű és rejtjelzett szövegek megfejtése és lefordítása volt. A terület jelentőségével – amelyhez leggyakrabban az Alosztály élén 1925-ig álló Pokorny Hermann nevét kötik²⁷ – számos tanulmány foglalkozott, így erre részletesebben jelen írásban nem térek ki. A szakterület központja Budapesten, a Dísz tér 10. szám alatt volt. Fontos hangsúlyozni, hogy a X. Alosztály, mint rejtjelfejező terület a munkájához szükséges „alapanyagot” más szakterületektől, így például a Rádiólehallgató résztől, illetve a rádiófelderítéssel foglalkozó zászlóaljtól kapta.

A **Rádiólehallgató részleg** szintén a Dísz tér 10. szám alatt működött,²⁸ azonban egyéb, konspiráltan működtetett helyeken is rendelkeztek elkülönített egységekkel. Ilyen helyek voltak például a Vakok Intézete, ahol a lehallgatók többnyire vakok voltak. A levéltári iratanyagokban, a 2. vkf. osztály Koffa Alosztály tevékenysége kapcsán Szentpétery György²⁹ vkf-es beosztottak (1934. VIII – 1940. II. közötti időszak) jellemzéséről szóló, az internálása alatt írt anyagában is megjelenik a rádiólehallgatás és a rádióamatőrök tevékenysége. Szentpétery írásában megemlíti Melczer Dezső híradó alezredes személyét, aki

²⁴ ABTL A-858 A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, 65-3256/60, Jelentés, Bp. 1960. május 17. Frisch fn.

²⁵ DOBÁK Imre: A rádióamatőr tevékenység nyomai a 2. vkf. osztály munkájában, In: Felderítő Szemle XII. évf. / 3. szám, Budapest, 2013. pp. 127-135

²⁶ ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. Ajtósi Dürer Könyvkiadó, Budapest, 1993. 273 p. ISBN 963-8314-08-7

²⁷ Lásd: POKORNY Hermann: Emlékeim: A láthatatlan hírszerző. Petit Real Kiadó, Budapest, 2000. <http://mek.niif.hu/02000/02095/html/>; letöltés: 2014.04.10.

²⁸ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. objd. dosszié 9. sz. melléklete, Gépelt anyag - 266. oldaltól, 1950.12.23.

²⁹ DOBÁK I.: A 2. vkf. osztály és a rádióamatőr mozgalom kapcsolatai In: Nemzetbiztonsági Szemle 2014/1. szám, Budapest, 2014. pp. 101-113

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

„a vkf. 2. osztály Rádió Lehallgató csoportjának szervezője és vezetője, [...] és kb. 100-120 kiképzett rádió lehallgató embere, specialistája volt. [...] A Melczer csoportot 1935-ben a Koffa-nak rendelték alá, mert a rádiólehallgatás is lényegében egy felderítés, hírszerzés. [...] Maga a Melczer csoport kb. 100-120 főből állt [...] A Melczer csoport naponta összegyűjtötte az anyagot és országok szerint csoportosítva, leadta azt a X. alosztályra.”

Ugyanígy fontos szerepet tölthetett be a 2. vkf. osztálynak közvetlen alárendeltségében működő rádiófelderítő zászlóalj³⁰ is, amely szintén továbbította az elfogott rejtjelzett rádióadások anyagait az X. Alosztálynak. A rádiófelderítő zászlóalj szétszórta, konspirált helyeken, illetve laktanyában és katonai egységeknél volt elhelyezve. Más „visszaemlékezés” szerint a zászlóalj, valahol Érd körül volt telepítve.³¹ A zászlóalj létszámát parancsnokkal együtt kb. 200 fő becsülhetjük. Feladatuk volt az éterben „halászás”, vagyis az értékesnek ítélt rádióadások elfogása, valamint kisebb csoport végezte a diplomaták rádióadásainak felderítését, lehallgatását. Az alosztály feladata a fentiek mellett továbbá az ország területén működő titkos rádióállomások bemérése is.”³² „A 2. vkf „X” Osztály munkáját nagyban elősegítették a Werth vezds. engedélyével 1938 őszén Magyarországra telepített német rádiólehallgató és bemérő állomások is. Ezek Buda–Mátyásföld repülőtéren (központ), Győrben (1938) Debrecenben, Kecskeméten és Szegeden nyertek felállítást. 1940-1944-ben a Szovjetunió ellen működtek. Bekapcsolódtak a keleti arcvonal mögött létesített hálózatba. Hosszú, közép és rövidhullámon lehallgató, továbbá rádióbemérő készülékkel rendelkeztek.”³³

A 2. vkf. osztály szervezetén belül külön terület volt a **Rejtjel Alosztály** (részleg, illetve előadó) is. Ennek elsődleges feladata a rejtjelzési tevékenységre irányulhatott, így az itt szolgálatot teljesítő állította össze a rejtjel segédleteket, és végezte a rejtjelkulcsok készítését. Feladatát rendszerint egyedül végezte „néha azonban voltak hozzá beosztott egyes személyek.”

A LABORATÓRIUM, MŰSZAKI ALOSZTÁLY TEVÉKENYSÉGÉNEK NYOMAI A SZERVEZETRENDSZERBEN

A 2. vkf. osztály hírszerző-kémelhárító tevékenységének műszaki-technikai területeit vizsgálva, fontos szervezeti elem volt az úgy nevezett **Laboratórium**, amely főleg fotó és kémiai vonatkozású szakmai feladatokkal foglalkozott.³⁴ A laboratórium helye a Színház

³⁰ Számozását tekintve mind a 101, illetve 102. zászlóaljat meg kell említeni. Utóbbit 1943-ban hozták létre.. A témakörben bővebben lásd: Ritter László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban - Felderítő Szemle – IX. évf. 2. szám, 2010. június <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2010-2.pdf>, (letöltve: 2015.január 06.) 154. oldalon

³¹ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, Hegedűs Ede névvel jegyzett írása

³² ABTL A-858, uo. Gépelt anyag - 266. oldaltól, 1950.12.23.

³³ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 13. sz. melléklete, A 2. vkf. oszt. szervezet és személyzete, 12 o.

³⁴ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, Hegedűs Ede névvel jegyzett írása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

utcában volt, amelyet később a Defenzív Alcsoport laboratóriumával vontak össze.³⁵ (Egyes források szerint az 1935-ös átszervezés során került a Def. területhez, más forrás³⁶ szerint 1943-ban olvadt be a kémelhárító terület laboratóriumába). Így nyert elhelyezést a kémelhárítással foglalkozó Defenzív Alosztály feladatrendszeréhez kapcsolódva Budapesten, a Bartók Béla úti Hadik laktanyában. Ezt támasztja alá egy másik irat is, amely arról számol be, hogy zárt, tanfolyami jellegű felkészítő képzést³⁷ tartottak 1938-ban a katonai attaséknak kiküldendő vezérkari tisztek (és a melléjük rendelt tisztek) részére a Hadik laktanya laboratóriumában rádiókezelésről és vegyi eljárásokról.

Ezen laboratórium feladata lehetett különböző vegyi tinták, előhívók, fénymásolatok készítése, valamint más vegyi és technikai dolgokat is elláttak. A laboratóriumról Hajma L. is említést tesz munkájában,³⁸ amely laboratórium (és speciális nyomda) feladataként a hírszerzők felszerelésére szolgáló hamis okmányok, pecsétek, fényképező berendezések, levélfelbontó eszközök stb. elkészítését jelöli meg.

A vegyi anyagok korabeli szakmai célú használatára jó példa azok hírszerzési célú felhasználása, a vegyi anyagokkal, illetve vízzel való levelezés. A vegyi anyagok, titkos írárok információtovábbításra történő felhasználása azonban már a korszakban is vegyes megítélésű volt. Az egyik vonatkozó írás szerint, kedvelt összeköttetési forma volt, hiszen a hírszerzők a levelek alkalmazása révén „statisztikai” szempontból a legjobban tudtak vele „produkálni”. Ugyanakkor alkalmazását, még fedőcímek használatával is veszélyesnek ítélték, amelynek során döntő elem volt, hogy ne levelezzenek egyik országból a másikba, és az ilyen eljárással írt leveleket a dekonspirálódás minimalizálása érdekében abban az országban adják fel, ahová szólnak.³⁹

A Laboratóriumról más levéltári anyagokban **Műszaki Alosztály** néven tesznek említést, amely jelentőségét a 2. vkf. osztályt érintő 1935-ben lezajlott átszervezést követően értékelték fel. Tevékenységét érintően négy fő területet sorolnak fel, úgy mint:⁴⁰

- a) fényképezés;
- b) vezetékes lehallgatás;
- c) posta ellenőrző szolgálat;

³⁵ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, Kovács Kálmán névvel jegyzett írása (1957. VII. 22.)

³⁶ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, Hegedűs Ede néven jegyzett személy írása

³⁷ A témakörben lásd: DOBÁK Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti kérdéseire, In: Felderítő Szemle XIII. évf. / 2. szám, Budapest, 2014. pp. 105-117

³⁸ HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi Jegyzet, ZMNE, Budapest, 2001. p. 97.

³⁹ ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. objd. dosszié 9. sz. melléklete, VKF/2. osztály szervezeti felépítése és működése, 65-3256/60, Jelentés, Bp. 1960. május 17. Frisch fn.

⁴⁰ ABTL A-858, uo. Gépelt anyag - 266. oldaltól, 1950.12.23.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

d) szobalehallgatás.

- *A legfontosabb terület a fényképezés. A Műszaki Alosztály végezte az osztály keretén belül előforduló összes fényképezési teendőket, továbbá a láthatatlan írással kapcsolatos munkákat, vegytinták készítését, kiadását.*
- *A vezetékes lehallgatás feladata Budapesten a lehallgató szolgálat gyakorlati végrehajtása, vidéken műszaki előkészítése. A távbeszélgetéseket cenzorok hallgatták le. A gyanús beszélgetéseket megszakították.*
- *A Posta ellenőrző szolgálat látta el a külföldre menő postai küldemények, táviratok ellenőrzését. A cenzúra a budapesti főposta épületében működött, tehát az összes küldeményeket Budapestre irányították. Külön csoport ellenőrizte a levél és csomagküldeményeket és külön a táviratokat. A belső forgalom általában nem esett a cenzúra alá, csak abban az esetben, ha kémgyanús személyekről volt szó. A postacenzúra az 1. hdt. 2. osztályának vezetése alatt (is) működött. Volt egy különálló kis csoport a cenzorok között, akik a diplomaták részére érkező postai küldeményeket választották külön, de azt mindenkor az 1. hdt. 2. osztályának vezetője maga bonthatta fel, illetve ellenőrizte.*
- *„A szobalehallgatásokat egy kisebb csoport végezte, ha ilyen irányú tevékenységet kellett kifejtetni, a csoport kivitte és felszerelte a lehallgató berendezést, hogy a lehallgató személy munkáját elvégezhesse.”*

Mindez mutatja, hogy a különböző technikai eszközök telepítésének feladata és az ezeken keletkező információk feldolgozásának feladata elkülönült egymástól. Ugyanezt a szakmai elkülönülést, illetve munkamegosztást láthatunk a tanulmány más részében ismertetésre kerülő rádiólehallgatási tevékenységnél is. Ha ezen szakmai feladatmegosztások okait keressük, vélhetően a konspiráció szükségességére, de még inkább az egyre nagyobb mértékben fejlődő és specializálódó műszaki-mérnöki ismeretekre kell gondolnunk.

A témakörben áttekintett iratok említést tesznek a Különleges Alcsoport részeként az úgy nevezett Pirotechnikai és Bakteriológiai Laboratóriumról is. Ennek feladata *„a bacilus-háború” kérdésköre mellett, az újabb robbantási eljárások, bombák stb. hatásfokának kikísértelmezése, ellenőrzése.* A terület vélhetően a szabotázs és felkelési tevékenységekre való felkészítés során kaphatott jelentőséget, amelyet többször is átszervezték és az áttekintett iratok alapján 1941-ben a Vkf. 7. osztályához került.

TECHNIKAI ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK A MAGYAR HÍRSZERZÉSI SZOLGÁLATBAN (1920-1936)

A korabeli hírszerzés és kémelhárítás technikai vonatkozású szakmatörténeti kérdéseit keresve rendkívül értékes forrásként kezelhető az 1937-ben készült „A magyar hírszerzési

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

szolgálat – A magyar hírszerzési szolgálat módszerei 1936-ig (IV. MŰ.) I. kötet” korabeli, titkos minősítésű szolgálati könyv.⁴¹ A könyv érdekessége, hogy amellett, hogy a magyar hírszerző szolgálat módszereit tárgyalja, az elején fordított anyagként jelölik (magyar nyelvre történő fordítás). Fejlécében Nemzetvédelmi Minisztérium Vezérkar 2. Ügyosztály 1937 megjelölés szerepel, készítője azonban pontosan nem tisztázott.⁴² A könyv, „A magyar hírszerzési szolgálat kémkedési ága” című első fejezet „Magyar előírás a hírszerzési szolgálatról” alfejezetének elején⁴³ megfogalmazza, hogy:

„E szolgálati könyv feladata az, hogy megvilágítsa a hírszerzési szolgálattal összefüggő fogalmakat és ezen a területen egységes nézetet teremtsen. A szolgálati könyvet elsősorban azon szervek részére készítették, amelyek együttműködni hivatottak a hírszerzési szolgálat terén. De minden honvédnak, minden beosztásban ismernie kell e segédkönyvből mindazt, ami bármilyen módon megkönnyíti a hírszerzési szolgálat munkáját.”

A szolgálati könyv második, „A hírszerzési szolgálatról általában” fejezete „A hírszerzési szolgálat eszközei” alfejezetében speciális technikai eszközök kategorizálás alatt foglalkoznak a jelen tanulmány tárgy körébe eső hírszerző technikai eszközök és módszerek ismertetésével. Mindez jól jelzi, hogy mind a vezetékes, mind a „drótnélküli” hírszerzési célú lehallgatás – a vélhetően központi, irányító szerepet ellátó 2. vkf osztály mellett – a haderő struktúrájába építetten, így például a híradó alakulatok vezetékes és drótnélküli lehallgató szolgálatánál is feladatként megjelentek. A szolgálati könyv alapján:

„c.) Speciális technikai eszközök

Ezeket a híradó alakulatok vezetékes és drótnélküli lehallgató szolgálata adja /Harc.Szab. I.b. 254./. Hírek közlését, amit távíró és távbeszélő útján eszközölnék, elektromos lehallgató készülékkel le lehet hallgatni. Ilyen készülékek: a távbeszélő és rádiótávíró hallgató készülékek és rádiógoniométerek. A távbeszélő hallgató készülékek a közölt híreket 2-4 km-es körzetben fogják fel. A rádiótávírónak és rádiótávbeszélőnek való lehallgatása mindenféle rádióvevőkészülékkel eszközölhető. A hírszerzési szolgálat rendelkezik rádiólehallgató csoportokkal is, amelyeket rádióvevőkészülékkel látnak el. A rádiógoniométerek megmutatják az idegen rádióállomások állomáshelyét. A rádiólehallgató csoportokat ellátják rádiógoniométerekkel.”

⁴¹ ABTL A-434. Nemzetvédelmi Minisztérium Vezérkar 2. Ügyosztály. 1937

⁴² Katona politikai bevezetője alapján a két világháború közötti csehszlovákiai készítés vélelmezhető. Ezúton is köszönet illeti meg Dr. Regényi Kund Miklós történészt, aki a könyv levéltári tanulmányozása után megállapításával, szakmai gondolataival segítette a kutatómunkát.

⁴³ ABTL A-434. „A magyar hírszerzési szolgálat – A magyar hírszerzési szolgálat módszerei 1936-ig 28/A oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

Az „Összeköttetés és hírek továbbítása a hírszerző szolgálatban” című fejezet a hírszerzés során alkalmazott összeköttetések technikai és speciális eszközeit tárgyalja az alábbiak szerint:

„b.) Technikai összeköttetés eszközei

Ezek vagy vezetékes, vagy drótnélküliek. Vezetékes eszközök a távbeszélő és a távíró. A hírszerző ügynökök használnak titkos távbeszélő és távíróállomásokat is. Az állomások azonban keresők és lehallgatás útján leleplezhetőek; ezért azok használata csak kivételes. Drótnélküli eszközök a rádiós és egyéb szükségesszükszerek.

A rádióállomások beméréssel könnyen felfedhetőek, ezért leleplezés nélkül csak rövid ideig működhetnek. A hírszerző ügynökök híreik közlésére használhatnak szükségesszükszerek is, azaz fényjeleket, hangjeleket, különféle jeleket, egyéb tárgyak és füst segítségével. Fényjeleket és füstjeleket előnyösen használnak a bombázó repülőek támadási céljainak megjelölésére.”

„c.) Speciális összeköttetési eszközök

Ide tartoznak a posta küldemények, segítő hírek és postagalambok. A hírszerzési szolgálat a hírszerzési anyag nagyobb részét postai küldeményekben kapja. A posta küldemények szállításáról, az ügynökök biztonságáról különleges óvintézkedésekkel gondoskodnak. Ilyenek: a fedőcímek, vegyi tintával írott láthatatlan írás, titkos rajzok és hasonlóak.”

„A postai küldeményeket a hírszerzési szolgálatban nem feltűnő személy címére, fedőnévre küldik. A szöveget vegyi tintával írják, amelyek csak megfelelő előhívás után válnak olvashatóvá.”

Az írott küldemények továbbítására igénybe vehetőek postagalambok is, amelyek azonban mennyiségét és súlyát tekintve csak kisebb hírszerzési anyagokat képesek szállítani. Ebben az esetben megoldást jelenthetett a hírszerzés számára, ha az adott továbbítandó üzenet írott változatát fényképezéssel lekcinyítették. A jelzett szakkönyv alapján: „18-szoros kicsinyítéssel egy oldal beszorítható 2x1,2 cm területre, 45-szörös kicsinyítésnél 1 cm-re. Az előbbi 10-szeres nagyítás mellett jól olvasható, az utóbbi már igen erős nagyítás mellett is csak nagyon nehezen olvasható”.

Jelen tanulmány végén, érdekessége miatt ezúton tesszük közzé a korabeli tankönyv alapján a magyar hírszerzési szolgálat korabeli titkos tintáinak és előhívóinak alábbi felsorolását⁴⁴ is, amelyekkel a hírszerzők vegyi- és titkosírásaikat elkészíthették:

⁴⁴ ABTL A-434.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

Tinta: Közöséges (nem desztillált) víz (A vízzel való íráshoz „jó, fehér, fénytelen (hullámos), kevésbé simított” papírt kell használni.)

Előhívó: a) jódkálium, azaz jód kristályos jodidok vizes oldatában, b) szilárd jód gőzei

Tinta: Nikkeles só vizes oldata (nikkeles só vagy salétrom, vagy nikkel klorid)

Előhívó: Dymethylglioxim alkoholos oldata. Az előhívott írás vörös színű és tartós. A dymethylglioxim oldatot, hogy kevésbé legyen feltűnő kölnivíz alakjában szállítják át a határon.

Tinta: Vasklorid vizes oldata

Előhívó: a) sárga vérlugsó vizes oldata. b) káliumrhodanid vizes oldata. A rhodaniddal történő előhívás nem állandó, a sárga vérlugsóval előhívott írás zöld színű.

Tinta: Aspirin vizes oldata. Egy gramm aspirin egy fél liter desztillált vízben oldva

Előhívó: Vasklorid vizes oldata. Az előhívott írás vöröses színű.

További egyszerű titkos tintaként a magyar kémek citromszörpöt, tejet és vizet használnak. Az írást a papír erős felmelegítésével hívják elő.

ÖSSZEFOGLALÁS

Összefoglalásként megállapítható, hogy a XX. század elejének magyar katonai hírszerző és kémelhárító szolgálata sokoldalú műszaki-technikai háttérrel rendelkezett. Habár a források részlegeseek, egyes – különösen a rádióadások lehallgatásához, valamint a rejtjelzett adások megfejtéséhez kapcsolódó – területeken hangsúlyosan jelen voltak a hírszerzés – kémelhárítás szolgálatába állított mérnöki ismeretek, amely megalapozhatták a rádiófelderítési, a telefonellenőrzési, a helyiséglehallgatási, vagy akár a különféle vegykémiai tevékenységek későbbi helyét, szerepét a „titkosszolgálatok” szervezetrendszerében.

A magyar rádiófelderítés második világháborús, illetve azt követő időszakot felölelő tevékenységét érintően már több részletes tanulmány, szakmatörténeti munka is napvilágot látott. Ugyanígy kutatott az állambiztonság időszakának technikai területeinek fejlődése, amikor éppen a technikai képességek megalapozása jelentett komoly feladatot, hiszen az itt szolgálatot teljesítő állomány csak megfelelő szakismereteivel biztosíthatta az adott terület hatékonyságát. Ennek okán nyúltak vissza – mint azt a levéltári források is alátámasztják – a korábbi időszak tanulmányozásához, valamint az ott szolgálatot teljesítő egyes szakemberek alkalmazásához.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

A század közepétől, az elmérgesedő hidegháborús légkörben a titkosszolgálati célú technikai eszközök, illetve eszközrendszerek jelentősége ismét felértékelődött. A szervezetekben újra megvetették lábukat a technikai szakterületek, így például az évtized végére már megjelentek mind a katonai rádiófelderítő, mind a belügyi irányultságú rádióelhárító szervezeti elemek, valamint a korszakban már operatív-technikai elnevezéssel illetett képességek.

Kulcsszavak: hírszerzés, kémelhárítás, titkosszolgálatok

Keywords: intelligence, counterintelligence, secret services

FELHASZNÁLT IRODALMAK (ÉS LEVÉLTÁRI FORRÁSOK)

- 1) ABTL A-434.
- 2) ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 9. sz. melléklete
- 3) ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 10. sz. melléklete
- 4) ABTL A-858, A 1110.138/51 sz. obj. dosszié 13. sz. melléklete
- 5) BERÁNNÉ NEMES Éva – HOLLÓS Ervin: Megfigyelés alatt. Dokumentumok a hortysta titkosrendőrség
- 6) BÖLL Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb források tükrében. In: OKVÁTH Imre (szerk.): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.
- 7) DOBÁK Imre: A 2. vkf. osztály és a rádióamatőr mozgalom kapcsolatai. In: Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam I. szám, 2014. pp. 101–113
- 8) DOBÁK Imre: A rádióamatőr tevékenység nyomai a 2. vkf. Osztály munkájában. In: Felderítő Szemle XII. évfolyam 3. szám, pp. 128–137
- 9) DOBÁK Imre: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti előzményeihez, Felderítő Szemle XIII. évf. / 2. szám, 2014. pp. 105-117.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2014-2.pdf>, letöltve: 2015.01.22.
- 10) DOMBRÁDY Lóránd: Mi volt a Vkf-2? In: História, 1979/3. szám
- 11) ÉRSEK János - Rövidhullámú amatőr rádiózás. A kezdetektől 1944-ig. Budapest, Ajtósi Dürer, Könyvkiadó. 1993
- 12) HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001. Horváth Csaba: A magyar katonai felderítés és hírszer-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 1. szám

zés „háttérintézményei” 1919 és 1944 között. In: Felderítő Szemle, VI. évfolyam 2. szám. 2007. június pp. 137–153.

- 13) KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. Magvető Kiadó, Budapest, 1978. • KÉRI Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára)
- 14) KÉRI Kálmán: Kézirat gyanánt – Hadiakadémia. Részlet KÉRI Kálmán: A Magyar Vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban című tanulmányából. MNVK Tudományos Osztály, Budapest, 1982. MN ZMKA Kutató Könyvtára.
- 15) POKORNY Hermann: Emlékeim: A láthatatlan hírszerző. Petit Real Kiadó, Budapest, 2000. <http://mek.niif.hu/02000/02095/html/>; letöltés: 2014.04.10.
- 16) RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban - Felderítő Szemle – IX. évf. 2. szám, 2010. június <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2010-2.pdf>, (letöltve: 2015.január 06.)
- 17) SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922. Budapest, 2012. p. 101.
- 18) SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály - Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945. pp 271. ISBN 978-615-5465-26-0, Magyar Napló, Budapest 2015.
- 19) SZITA Szabolcs: Ujszászy István tábornok pályafutása. In: Múltunk 2006/02. letöltés: 2014.03.15.